

Kyrkomusikaliskt samarbete på internationellt plan

I anslutning till Lutherska världsförbundets generalförsamling i Helsingfors sommaren 1963 hölls ett internationellt seminarium för kyrkomusik, vars betydelse sträckte sig utöver den direkta behållning deltagarna hade av evenemang-
et som sådant. I nära samband med seminariet behandlades i olika sammanhang frågan om åstadkommande av ett i någon form organiserat samarbete mellan de lutherska kyrkorna på kyrkomusikens område.

Det första som skedde var att ett tidigare försök att skapa en organisationsform för ett dylikt samarbete konstaterades vara misslyckat och den för ändamålet skapade provisoriska organisationen upplöstes. Därmed ändades "Evangelisk-luthersk världskonferens för kyrkomusik", som i själva verket aldrig hann konstitueras utan bestod av ett arbetsutskott med tio medlemmar och en förteckning på personer och organisationer som hade anmält sig stöda tanken på att grunda ett samlande organ för kyrkomusiksträvanden inom lutherdomen. Denna "Världskonferens" hade nått en icke föraktlig manifestation i två internationella kongresser för kyrkomusik, den första i Amsterdam 1955, där organisationsplanerna först framlades, och den andra i Oslo 1958, där initiativtagarna hade hoppats kunna få en konstituering av organisationen till stånd, men

utan avsett resultat. I programmet, särskilt det musikaliska, fanns många givande inslag, men organisationsplanerna väckte ett lika bestämt som för de ursprungliga initiativtagarna oväntat motstånd. Vad som ernåddes var att det tidigare arbetsutskottet kompletterades och fick i uppdrag att arbeta vidare med organisationsproblemet tills en ny kongress kunde anordnas.

Arbetsutskottets funktion stördes emellertid snart av betydande inre motsättningar, som småningom framträdde allt tydligare. Det uppkom komplikationer som omöjliggjorde ett förtroendefullt samarbete. Det i Helsingfors fattade beslutet att upplösa utskottet och därmed hela Evangelisk-luthersk världskonferens för kyrkomusik kändes därför som en befrielse och som en nödvändig förutsättning för att komma vidare i det i och för sig angelägna ärende det här är fråga om.

Det torde ha sitt intresse att här något närmare beröra orsakerna till detta misslyckande, inte minst därför att dessa, även om det kunde tyckas så, ingalunda enbart eller ens i huvudsak ligger på det personliga planet utan är i hög grad sakligt betingade. En närmare analys av de gjorda erfarenheterna är av väsentlig betydelse när det gäller att pröva mål och medel i framtida nya försök.

Oslokongressen 1958 och dess svårig-

heter framkallade ett utförligt och mycket beaktansvärt offentligt ställningstagande av en teolog och kyrkoman med ett betydande anseende i kyrkomusikaliska kretsar, nämligen professor *Oskar Söhngen* i Berlin. Han deltog själv i Oslo-kongressen som föredragshållare och publicerade efteråt i *Lutherische Rundschau* (årg. 1958/59, häft. 4, febr. 1959) en utförlig kritisk artikel, "Kirchenlied und Liturgie, Zum Kongress der Kirchenmusik in Oslo", där han gör vissa påpekanden som kan vara oss till hjälp när det gäller att bedöma det uppkomna läget och dra de nödiga konsekvenserna därav — även om dessa konsekvenser måste bli andra än Söhngen själv menar. Det är av betydelse att påpeka, att Söhngen är en välvillig kritiker, som personligen torde dela de innersta motiven hos organisationens initiativtagare. Det finns därför fullt skäl för alla parter att lyssna till honom.

Söhngen menar, att det var klokt att i Oslo avstå från tanken att konstitueras den planerade "Världskonferensen". För en organisation med så omfattande anspråk som redan detta namn uttryckte fanns inte hållbara förutsättningar. Där emot finner Söhngen skäl att kritisera den interimslösning som en i Oslo antagen deklaration ger uttryck åt. Enligt denna skulle man sträva vidare mot ett verkligt realiserande av tanken på en "Världskonferens" genom att samla alla som i ett eller annat avseende ville tjäna den evangeliska kyrkomusiken, enskilda lika väl som organisationer. Detta är fel, menar Söhngen, inte därför att det vore en utopisk målsättning, utan därför att det inte motsvarar initiativtagarnas i och

för sig riktiga intentioner. Vad som avsågs med detta företag var att skapa en "rörelse", syftande till att utbreda en bestämd övertygelse om vad kyrkomusikalisk förnyelse i vår situation konkret innebär. Skall en sådan rörelse bli effektiv och funktionsduglig, så är det inte en allomfattande, världsvid associering av *alla* kyrkomusikaliskt arbetande, ansvariga och intresserade man borde skapa. Väljer man denna bestämning av uppgiften, så kan det, säger Söhngen, betyda döden i grytan. Vad de som startar en förnyelserörelse behöver är en pålitlig gemenskap med likasinnade meningsfränder. Söhngen riktar en direkt kritik mot det sätt varpå saken sköttes efter Amsterdam 1955, främst mot de "Riktlinjer" som uppställdes för arbetet. Där ges uttryck åt den tillhöriga viljan till kamp för kyrkomusikens förnyelse, och där uppräknas en lång rad frågor som rörelsen ville se behandlade. Vad Söhngen emellertid saknar är ett klart ord om *hur* alla dessa problem borde lösas. Med de utgångspunkter man hade valt borde man inte stanna vid att ställa upp frågorna, utan man borde från början också ange svaren. Söhngen analyserar fram en skarp och klarare målsättning än den som i realiteten fixerades i riktlinjerna, och det kan inte förnekas att han gör det på ett sätt som är kongenialt med initiativtagarnas egna intentioner. Han återger samtidigt sin egen uppfattning om hur ett dylikt arbete borde bedrivas. Vad som fordras är klart besked om hurudan en rätt kyrkomusik skall vara; man skall från början vara viss om vad som är sanning i kyrkomusikaliskt sammanhang. Vad man då behöver är

meningsfränder som kan stödja företaget. Bifallsyttringar passar bättre i sammanhanget än kritik och diskussion. Det kommer an på de medverkandes sinne-lag och övertygelse; i en äkta "rörelse" är den vissa övertygelsen inte mindre viktig än den sakliga, kalla forskningen. Riktlinjerna borde därför från början ha utformats så att de hade kunnat åstadkomma en "Scheidung der Geister": ingen annan göra sig besvär än den som tänker lika.

Planerna på en kyrkomusikalisk sammanslutning inom världslutherdomen har sålunda enligt Söhngen från början lidit av en oklar målsättning. Basunen har inte gett en ren ton. I stället för dynamik har, säger han, kommit statik och statistik: man har velat nöja sig med att samlas för att utbyta erfarenheter och informationer, presentera vetenskapliga forskningsresultat osv. Man har sökt kontakt, "Begegnung", i stället för att ryckas med i en "Bewegung". Där finns emellertid enligt Söhngens mening inte det ringaste behov av en organisatorisk sammanslutning inom den lutherska världen i ett dylikt syfte. En världsomfattande rörelse för kyrkomusikalisk förnyelse är däremot en nödvändig sak, slutar han.

Söhngens kritiska ställningstagande till Världskonferensen pekar onekligen på en reell svaghet: dess oklart formulerade program. Man har under åtskilliga år försökt samla personer och organisationer i olika delar av världen, med skiftande bakgrund i historia och tradition, till samverkan utan att det har blivit klart för dem vad saken innerst gäller. Envar har kunnat tänka in sina önsk-

ningar och förhoppningar i den världsomfattande sammanslutning man hoppades skulle växa fram. Men Söhngen bedömer dagens situation fel, när han påstår att det enbart finns behov av internationell samling i form av en "rörelse" med ett fastslaget budskap, där de vida kontakterna egentligen behövs bara för att garantera ett missionsfält. Den faktiska utvecklingen av Världskonferensen har med all önskvärd tydlighet visat denna felbedömning.

Man kan utan vidare säga, att initiativet till kyrkomusikalisk samling inom lutherdomen blev väl mottaget. Anslutning skedde från en mängd håll där man just kände behov av ett fritt, öppet samarbete, av kontakt, information, saklig diskussion. På grund av lutherdomens uppdelning i lokalkyrkor måste detta kontaktbehov ha funnits latent och utlösts genom appellen från Amsterdam. Bedömer man med Söhngens måttstock måste man säga, att ledningen gjorde det mistaget, att rörelsekaraktären i företaget inte klart framhävdes. Världskonferensen var på väg att bli ett öppet samarbetsorgan för lutherdomens kyrkomusiksträvanden över huvud. Vid Oslo-kongressen kunde man konstatera, att denna utveckling inte hade nått långt nog för en konstituering av en organisation; därtill var anslutningen alltför ojämn och sporadisk. De som hade hoppats på en definitiv konstituering av en världsrörelse för kyrkomusikalisk förnyelse av en bestämd typ fick däremot erfara, att de närvarande var för många och till övervägande del intresserade av en annan form av samarbete. I det i Oslo tillsatta utvidgade arbetsutskottet

fanns denna dualism med, mer eller mindre latent. Vid utskottets första sammanträde, som hölls i Herford 1959, kunde enigheten bevaras, därför att en öppen och ingående dryftning av de olika möjligheterna att uppfatta sammanslutningens syfte inte blev aktuell. Majoriteten i utskottet kom emellertid sedan att arbeta på förverkligandet av den i praktiken inslagna linjen, kontakt på bredden mellan lutherdomens faktiskt förefintliga kyrkomusiksträvanden. Detta uppfattades av andra utskottsmedlemmar som ett frångående av arbetets ursprungliga linje, och därmed var arbetsgemenskapen störd. Det återstod bara att konstatera, att arbetet i denna form hade upplöst sig självt, och att dra konsekvenserna därav och upplösa Världskonferensen.

När detta skedde i Helsingfors, var arbetsutskottets medlemmar övertygade om att detta var en nödvändig förutsättning för att finna en gångbar väg för fortsatta samarbetssträvanden. Det nu strandade försöket hade klart visat, att det verkligen fanns ett betydande intresse för kyrkomusikaliskt samarbete inom lutherdomen. Det gällde att i rätt form tillvarata detta intresse.

Frågan om den lämpliga formen diskuterades i olika sammanhang, bland annat vid en välbesökt lunchsammankomst för kyrkomusikaliskt intresserade, vilken ingick i det officiella programmet för generalförsamlingen, och framför allt vid ett särskilt utlyst möte med syfte att vidtaga direkta åtgärder för att åstadkomma organiserat kyrkomusikaliskt samarbete inom lutherdomen.

Den tanke som därvid blev den le-

dande var att nu medvetet avstå från försöket att skapa en organisation som vore uttryck för en "rörelse" med bestämt, i förväg fastslaget kyrkomusikaliskt program. Därmed hade man inte tagit ställning till den uppfattning om innebörden i den "kyrkomusikaliska förnyelse" som hade föresvävat initiativtagarna till Världskonferensen, men man insåg att en samarbetsorganisation som sådan inte bör vara programmatiskt bunden utan snarare erbjuda ett forum för fritt meningsutbyte. Utgångspunkten borde därför vara det faktiska arbete på kyrkomusikens område, som redan är i gång. Det är nödvändigt att respektera olika uppfattningar och traditionsformer och låta dem göra sig gällande i fri diskussion och konfrontation. De lokala eller regionala bäarna av kyrkomusikarbetet måste ha medvetandet att det verkligen är deras arbete som bedrivs, inte ett utifrån eller ovanifrån dirigerat skeende. Kan man bygga på ett måttligt antal regionala sammanslutningar, helst av någorlunda enhetlig språklig karaktär och med likartade traditioner, så kunde dessa på ett tekniskt redigt sätt utse ett samarbetsorgan för de gemensamma angelägenheterna och sålunda få en instans som kunde anordna evenemang av internationell räckvidd inom lutherdomen och sköta relationerna till motsvarande strävanden inom andra kyrkosamfund. För den egna verksamhet som givetvis måste förutsättas inom de regionala och lokala sammanslutningarna skulle centralorganet vara ett stöd.

Ett resolutionsförslag som hade utarbetats i enlighet med dessa principer framlades vid det nyssnämnda till den

8 augusti utlysta mötet och lades till grund för det uttalande och beslut som mötet fattade. Den svenska texten har följande lydelse.

I. Det arbete som har utförts i syfte att skapa en organisation med namnet "Evangelisk-luthersk Världskonferens för kyrkomusik" har visat, att ett betydande intresse för internationellt samarbete inom lutherdomen på kyrkomusikens område är förhanden. De till detta möte församlade känner ansvar för att detta intresse blir tillvarataget.

II. De svårigheter som alla försök att ge det i Amsterdam 1955 påbörjade arbetet en fast organisationsform har stött på både vid kyrkomusikkongressen i Oslo 1958 och sedan dess inom det där tillsatta Arbetsutskottet ger vid handen, att någon möjlighet att fullfölja hittills uppgjorda planer för "Världskonferensens" konstituering ej föreligger. Det i Oslo tillsatta Arbetsutskottet har meddelat mötet, att det fattat beslut om sin upplösning.

III. För arbetets fortsättande har de vid kyrkomusikseminariet i Helsingfors närvarande medlemmarna av Arbetsutskottet tillsammans med några andra företrädare för det kyrkomusikaliska arbetet i Amerika och Europa till mötet gjort ett förslag, som mötet såsom sitt beslut omfattar i följande form:

1. En organisation med syfte att främja internationellt lutherskt samarbete på kyrkomusikens område är behövlig och bör skapas. Av praktiska skäl begränsas det organisatoriska samarbetet till att gälla områden med luthersk karaktär, men det inom organisationen utförda arbetet bör följa en öppen, ekumenisk linje.

2. Denna organisation bör byggas på de lokala och regionala bäarna av det faktiska kyrkomusikaliska arbetet på så sätt, att detta arbetes organisationer får välja sina företrädare i ledningen av den internationella samarbetet. För detta ändamål rekommenderar mötet, att ett regionalt organiserat samarbete inleds mellan kyrkomusikaliska arbetsgrupper och föreningar i tillsvidare tre särskilda geografiska

områden, nämligen Amerika, Nordeuropa (Skandinavien, Finland, Island) och Kontinentaleuropa (Tyskland och grannländernas lutherska kyrkor). Som en sådan regional partner torde för Amerikas del Lutheran Society for Worship, Music and the Arts kunna uppträda, och för Norden kunde eventuellt ett motsvarande organ utformas i anslutning till det nuvarande Nordiska kyrkomusikerrådet. För det kontinentala Europas del kunde en samverkan tänkas mellan kyrkomusikaliska organisationer och institut i de lutherska och unierade landskyrkorna.

3. För att inom respektive områden vidtaga nödiga åtgärder för organisering av det regionala samarbetet utser mötet en tremannakommitté, bestående av följande personer:

för Amerika: professor William Walters, Springfield, Ohio;

för det kontinentala Europa: direktorn dr Walter Blankenburg, Schlüchtern, Hessen, Tyskland;

för Norden: professor Helge Nyman, Åbo, Finland.

Att handha kommitténs skriftväxling i gemensamma angelägenheter och att koordinera dess arbete utsågs professor Nyman.

Denna kommitté har följande uppgifter, efter vilkas fullgörande dess mandat är till ända:

a. Upptaga förbindelse med ifrågavarande organisationer inom de tre nämnda regionerna för att söka åstadkomma organisatorisk samverkan inom dem;

b. tillse att envar av dessa regionala områden utser fem (5) personer till en kommitté om femton personer med uppgift att utarbeta förslag till organisationsform för den internationella sammanslutningen. Denna kommitté väljer inom sig en ordförande;

c. lägga en ekonomisk grund för arbetet genom vädjan om bidrag av de berörda lokala organisationerna.

4. Det av den under punkt 3 b nämnda kommittén uppgjorda konstitutionsförslaget bör underställas alla i samarbetet deltagande enskilda organisationer.

IV. Mötet önskade redan nu göra följande detaljförslag:

1. Organisationens namn:

ECCLESIA CANTANS

Internationell luthersk sammanslutning för kyrkomusik

International Lutheran Association for Church Music

Internationale lutherische Vereinigung für Kirchenmusik

2. Organisationens officiella språk: engelska, svenska och tyska.

3. Den beslutande myndigheten utövas av en församling av delegerade, utsedda av de regionala föreningarna. Denna församling bör normalt sammanträda i samband med regelbundet hållna kongresser.

4. Den internationella sammanslutningens omedelbara ledning handhas av en styrelse, vilken liksom dennas ordförande väljs av de församlade delegaterna. Styrelsen kan inom sig välja ett arbetsutskott.

5. Fråga om extraordinarie medlemskap av enskilda personer och andra organisationer än de tidigare nämnda bör senare övervägas.

Helt utan kontroverser förlöpte mötets förhandlingar inte. De män som helt hade engagerat sig för de tidigare planerna på att organisera en rörelse för kyrkomusikalisk förnyelse hade vid mötet en förespråkare i kantor Willem Mudde, en hängiven eldsjäl från Hollands lutherska kyrka. Han gjorde vid mötet ett uttalande, där han tog upp de i diskussionen framförda begreppen "Bewegung" och "Begegnung" och ville förbehålla sig och några namngivna meningsfränder rätten att vid sidan av den nu planerade samarbetsorganisationen Ecclesia cantans, som han omfattade, fortsätta strävandena på den gamla linjen, vilket han

ansåg kunde ske utan att någon inbördes konkurrens behövde uppstå. För dem som vill söka en ny väg enligt mötets beslut torde det dock stå klart, att insatserna om möjligt borde samlas på en linje och att allt borde göras för att inom ramen för Ecclesia cantans samla alla positiva krafter.

Denna strävan har också dikterat de åtgärder som vidtagits efter mötet i Helsingfors. Den vid mötet tillsatta organisationskommittén har sammanträtt i Schlüchtern i november 1963 och förberett det sammanträde av den i mötesbeslutet nämnda femtonmannakommittén, där den blivande organisationsformen skall behandlas. Det måste anses utomordentligt lyckligt, att detta möte kan hållas i ett mycket förnämt sammanhang, nämligen vid den konferens för liturgi och kyrkomusik, som anordnas i anslutning till Uppsala ärkestifts 800-årsjubileum i juni detta år. Denna konferens utgör sålunda en fortsättning på det internationella kyrkomusikseminariet i Helsingfors, och den lovar att bli ett mycket betydande evenemang som väcker stort intresse runt om i den evangeliska världen. Det ligger helt i linje med planerna för en samordning av lutherdomens kyrkomusikaliska arbete, att konferensen i Uppsala lägger en stark betoning på den ekumeniska linjen: skulle det eftersträfvade samarbetet betyda sår luthersk isolering, så skulle det ha dömt sig självt redan vid starten.

För de nordiska länderna är det en ansvarsfull förmån, att Ecclesia cantans har fått sin begynnelsehistoria förlagd just här. Detta betyder närmast att frågan om den ändamålsenliga formen för

en regional konsolidering av det kyrkomusikaliska arbetet i form av en nordisk avdelning av Ecclesia cantans bör behandlas med omsorg och saklighet för att bringas till en lösning, som verkligen tjänar syftet att knyta fasta förbindelser

med världslutherdomen och förmedla impulser ända ned i alla de många lokalförsamlingarna, där kyrkomusiken skall leva och tjäna.

Helge Nyman